

van voorthuijsen school

je bent speciaal

Onderwijsprofiel

Carola van der Schrier
Ingrid Krijnen
Martine Joustra
Haarlem/Hoofddorp
2012

Inhoudsopgave

	paginanummer
Inleiding	3
1. De leerresultaten	
a. Instroom	4
b. Leerlingprofielen	5
c. Uitstroomprofiel SO	5
d. Ontwikkelingsperspectief	6
2. Het onderwijsaanbod	
a. Sociale en emotionele ontwikkeling	9
b. Leren leren	9
c. Lezen	10
d. Rekenen	12
e. Andere vakken op het rooster	12
3. Leertijd	13
4. Pedagogisch handelen	14
a. pedagogisch handelen gericht op de relatie	15
b. pedagogisch handelen gericht op de competentie	16
c. pedagogisch handelen gericht op de autonomie	17
d. stimuleren van gewenst gedrag	18
e. omgaan met ongewenst gedrag	19
5. Communicatie	20
6. Didactisch handelen	22
7. Klassenmanagement	24
8. Het zorgaanbod op onze school	25
9. Planmatig werken	25
10. Het ondersteuningsaanbod van onze school	27
Bijlagen	
I Indicatiecriteria ZML	28
II Kerndoelen en hoe wij ze benoemen in onze rapportage	29
III Format pedagogisch-didactisch leerling-overzicht	30
IV Registratiecyclus	31
V Lijst met afkortingen	32

Inleiding

In deze notitie beschrijven wij het onderwijsprofiel van de Van Voorthuissenschool, een school voor zeer moeilijk lerenden. Wij zijn speciaal en daar zijn we trots op want wij bieden leerlingen met een verstandelijke beperking een goede onderwijsplek met een passend ontwikkelingsperspectief.

Daarbij hebben wij speciale deskundigheid op het gebied van onderwijs voor leerlingen met een stoornis binnen het autistisch spectrum die zeer moeilijk leren en voor leerlingen met het syndroom van Down en voor leerlingen met andere syndromen.

Het Samenwerkingsverband Zuid-Kennemerland streeft naar een dekkend netwerk van scholen waarbinnen alle leerlingen een passende onderwijsplek krijgen. Iedere school van het Samenwerkingsverband biedt basiszorg, breedtezorg en dieptezorg.

Wij bieden alle leerlingen die volgens de landelijke norm dieptezorg nodig hebben, een passend onderwijsaanbod.

In dit onderwijsprofiel beschrijven we aan de hand van 9 leerling-profielen het onderwijsaanbod van onze school. De wettelijke kerndoelen van het SO-ZML en de leerlijnen van het CED¹ te Rotterdam zijn richtinggevend bij de invulling van ons onderwijsaanbod.

Voor de leerlingen die dat nodig hebben is de mogelijkheid om tijdens schooltijd individuele of groepstherapie te volgen (logopedie, fysiotherapie, ergotherapie, kunstzinnige therapie, psychomotorische therapie, NT2).

Ons onderwijs is gebaseerd op de uitgangspunten van het handelingsgericht werken (HGW) van Noelle Pameijer². HGW is een planmatige en cyclische werkwijze voor onderwijsprofessionals. Met het HGW hebben wij een instrument in handen om onze onderwijskwaliteit te definiëren en monitoren.

Wij werken in samenspraak met ouders en diverse partners van binnen en buiten het onderwijs, de zorg, de werkvoorziening en de dagbesteding voortdurend aan het behouden en verbeteren van de kwaliteit van ons onderwijs.

Binnen onze samenwerkingsverbanden en ook daarbuiten, kunnen we scholen, dagverblijven en andere instanties helpen bij het vinden van antwoorden op vragen over de begeleiding van en onderwijs aan leerlingen die (zeer) moeilijk leren. Het kan gaan om vragen op leerkracht, op school- en bovenschools niveau.

Wij bedanken Floor Oostendorp van het Samenwerkingsverband Zuid-Kennemerland voor haar inbreng bij de opzet en inhoud van dit onderwijsprofiel.

Mei 2012

Carola van der Schrier
Ingrid Krijnen
Martine Joustra

¹ Landelijk werkende Educatieve Dienst in Rotterdam

² Pameijer, N., Beukering, T. van & Lange, S. de (2009). *Handelingsgericht werken: een handreiking voor het schoolteam*. Leuven: Acco

1. De leerresultaten

1. a Instroom

Alle leerlingen met een verstandelijke beperking van 4 tot 20 jaar zijn welkom op onze openbare school³ zonder onderscheid naar godsdienst of levensbeschouwing.⁴ Maar we verwachten van de leerlingen dat zij aan een aantal voorwaarden voldoen of binnen een afgesproken termijn aan de voorwaarden gaan voldoen. Deze voorwaarden zijn er om te garanderen dat wij alle leerlingen passend onderwijs kunnen geven.

Uiteraard bespreken we de voorwaarden vooraf met de ouders.

De onderwijszorgbehoefte van de leerling "Wat heeft deze leerling nodig om zich te kunnen ontwikkelen?" en de mogelijkheden die de school kan bieden zijn het onderwerp van dit gesprek. Voor een schoolplaatsing is het nodig dat het kind mee kan (gaan) doen aan het groepsprogramma van de betreffende leeftijdscategorie. Een leerling hoeft niet zindelijk te zijn voor schoolplaatsing. Op onze school is in de jongste groepen ruimte voor verschooning. Ook bestaat de mogelijkheid tot zindelijkheidstraining.

De beslissing over plaatsing wordt onder verantwoordelijkheid van het bevoegd gezag genomen door de directeur van onze school (zie schoolgids).

De voorwaarden gelden voornamelijk voor de instroom van jonge leerlingen.

Op school verwachten we dat:

- een leerling reageert en meedoet als de leerkracht de hele groep aanstuurt d.w.z. zonder voortdurende (fysieke) 1 op 1 begeleiding.
- een leerling zelfstandig kan opruimen.
- een leerling in het algemeen na 1 keer reageert op een eenduidige vraag of opdracht.
- een leerling gedurende langere tijd op een vaste plek kan spelen en enige tijd op een stoel blijft zitten (niet vastgezet). De tijdsduur geven wij aan met een timetimer.
- een leerling in het algemeen doorgaat met zijn activiteit als eten, aan- en uitkleden zonder voortdurende aansporing. Natuurlijk kunnen er wel hulpmiddelen gebruikt worden als een picto-schema, timetimer ed.
- een leerling zijn of haar handen bij zichzelf houdt (geen gevaar is voor zichzelf en/of anderen)
- een leerling op verzoek zelf zijn/haar drinken, fruit en broodtrommel pakt en opruimt, zelf zijn/haar handen wast en naar de verschoonruimte gaat.

Kortom het blijven zitten, nabijheid verdragen, het reageren op eigen naam en op eenduidige opdrachten, het doorgaan met een activiteit/bezigheid en vooral het zèlf (willen) doen zijn belangrijke onderwerpen voor een positieve beslissing tot schoolplaatsing.

Dit betekent niet direct dat een leerling die niet aan de voorwaarden voldoet, niet welkom is op onze school. Het betekent wèl dat wij indringend met ouders in gesprek gaan over de mogelijkheden tot plaatsing.

Zo zijn we op onze school bekend met persoonlijke begeleiding van leerlingen op grond van een persoonsgebonden budget (PGB) al dan niet op basis van de principes van de Applied Behavior Analysis (ABA). Een observatieplaatsing evenals een, met redenen omkleed, uitstel van plaatsing behoren ook tot de mogelijkheden wanneer een leerling op het moment van het verzoek tot plaatsing nog niet aan ons ZML-onderwijs toe is.

³ De Van Voorthuissenschool valt onder het Bestuur van de Stichting Spaarnesant.

⁴ In de wet zijn de indicatiecriteria voor zeer moeilijk lerende kinderen vastgelegd (zie bijlage I)

1. b Leerlingprofielen

Wij bieden leerlingen met een verstandelijke beperking een goede onderwijsplek met een passend ontwikkelingsperspectief. Een aantal leerlingen (ongeveer 30% van onze totale leerlingenpopulatie) heeft een stoornis binnen het autistisch spectrum (ASS) of heeft het syndroom van Down (ook ongeveer 30% van onze totale leerlingenpopulatie).

Er zijn leerlingen met een zeer disharmonisch intelligentieprofiel. Zo kan het zijn dat een leerling met een verbale intelligentie en/of performale intelligentie boven de 70 door een bijkomende stoornis of andere belemmerende factoren een onderwijsplek op de Van Voorthuissenschool nodig heeft. Uiteraard stemmen we ons ontwikkelingsperspectief af op de mogelijkheden en behoeften van deze speciale leerling.

We kennen 9 leerling-profielen:

Leerlingen met een lichte verstandelijke beperking Totaal IQ 50 - 70	Leerlingen met een matige verstandelijke beperking Totaal IQ 35 - 50	Leerlingen met een ernstige verstandelijke beperking Totaal IQ 20 - 35
Leerlingen met het syndroom van Down en een lichte verstandelijke beperking Totaal IQ 50 - 70	Leerlingen met het syndroom van Down en een matige verstandelijke beperking Totaal IQ 35 - 50	Leerlingen met het syndroom van Down en een ernstige verstandelijke beperking Totaal IQ 20 - 35
Leerlingen met een stoornis binnen het autistisch spectrum en een lichte beperking Totaal IQ 50 - 70	Leerlingen met een stoornis binnen het autistisch spectrum en een matige beperking Totaal IQ 35 - 50	Leerlingen met een stoornis binnen het autistisch spectrum en een ernstige beperking Totaal IQ 20 - 35

1. c Uitstroomprofiel SO

Wij kennen voor het SO twee uitstroomprofielen

1. VSO-ZML en
2. Praktijkonderwijs.

Ongeveer 90% van onze leerlingen stroomt door naar het VSO-ZML en ongeveer 10% naar het praktijkonderwijs.

Wij richten ons met ons onderwijs op de wettelijk vastgestelde kerndoelen voor het ZML-onderwijs. Om ons onderwijs te plannen en de resultaten van ons onderwijs te evalueren gebruiken wij de leerlijnen van het CED. Een leerlijn is een logische opbouw van tussendoelen die leiden naar een einddoel. Indien nodig passen wij de leerlijnen aan om nog beter aan te sluiten op de onderwijsbehoeften van onze leerlingen. Vanaf september 2012 gebruiken we de CITO-toetsen taal en rekenen ZML voor een objectieve beoordeling van de niveaus van de leerlingen.

Op dit moment gebruiken we de volgende leerlijnen; sociale en emotionele ontwikkeling, spelontwikkeling, leren leren, schriftelijke taal (w.o. lezen, begrijpend luisteren/lezen en boekoriëntatie), rekenen (w.o. rekenhandelingen, tijd, meten en wegen en geld) en praktische redzaamheid. Voor de jongere leerlingen en leerlingen die (nog) niet toe zijn aan de reguliere leerlijnen van het CED gebruiken we voorbereidende leerlijnen. Dit zijn leerlijnen die gebaseerd zijn op de Plancius leerlijnen van het CED.

Een leerling beheerst een vaardigheid als hij de vaardigheid zelfstandig, uit zichzelf, doorgaans, op een acceptabel niveau in verschillende situaties uitvoert.

1. d Ontwikkelingsperspectief

De Van Voorthuijsenschool doet aan ouders/verzorgers van alle leerlingen vanaf acht jaar een voorstel voor het ontwikkelingsperspectief. Het ontwikkelingsperspectief is een inschatting van de ontwikkelingsmogelijkheden van een leerling voor een bepaalde, langere periode, gebaseerd op het verwachte uitstroomniveau oftewel het ontwikkelingsperspectief is een inschatting van wat een leerling op onze school gaat leren.

Het ontwikkelingsperspectief baseren wij op de genoemde twee uitstroomprofielen en beschrijven we aan de hand van de ZML-leerlijnen van het CED.

Het gaat om de volgende 5 leerlijnen;

1. Sociale emotionele ontwikkeling
2. Leren leren
3. Technisch lezen
4. Begrijpend lezen
5. Rekenen

Voor de leerlingen jonger dan acht jaar stellen we een voorlopig ontwikkelingsperspectief vast. Dit perspectief heeft een beperkte(re) geldigheidsduur gezien de jonge leeftijd van de leerling.

Het ontwikkelingsperspectief is onder meer afhankelijk van de mate van verstandelijke beperking, de diagnostiek, positieve en stimulerende factoren en moeilijke en belemmerende factoren. Door het in kaart brengen van deze factoren kan het ontwikkelingsperspectief naar boven of beneden bijgesteld worden. Het gaat hierbij om factoren op het gebied van de leerling zelf, de groep met de leerkracht binnen de school en de thuissituatie. Deze gegevens leggen we per leerling vast op een pedagogisch didactisch overzicht (zie bijlage III). Twee maal per jaar evalueren we dit overzicht met de leerkrachten en de ouders (zie bijlage IV).

Het streven is dat leerlingen met het ontwikkelingsperspectief Praktijkonderwijs (PrO) op 12 jarige leeftijd op de onderstaande gebieden het (leerlijn) niveau 9 hebben bereikt. Voor leerlingen met dit ontwikkelingsperspectief hebben we een protocol overstap naar het PrO vastgesteld.

Het streven is dat leerlingen met het ontwikkelingsperspectief VSO-ZML zich ontwikkelen volgens de niveaus die we voor de 9 leerling-profielen hebben vastgesteld.

Sociale en emotionele ontwikkeling

Uitstroombestemming -> Leeftijd	PrO 8 jaar	PrO 12 jaar	VSO-ZML 8 jaar	VSO-ZML 12 jaar
Lichte verstandelijke beperking	7	9	5	7
Matige verstandelijke. beperking			4	5
Ernstige verstandelijke beperking			2	3
Syndroom van Down - licht			4	5
Syndroom van Down - matig			4	4
Syndroom van Down - ernstig			2	3
ASS – lichte beperking	7	9	4	6
ASS - matige beperking			3	4
ASS – ernstige beperking			2	3

Leren leren

Uitstroombestemming -> Leeftijd	PrO 8 jaar	PrO 12 jaar	VSO-ZML 8 jaar	VSO-ZML 12 jaar
Lichte verstandelijke beperking	5	9	5	7
Matige verstandelijke. beperking			4	5
Ernstige verstandelijke beperking			2	4
Syndroom van Down - licht			4	5
Syndroom van Down - matig			4	5
Syndroom van Down - ernstig			1	2
ASS – lichte beperking	5	9	6	7
ASS - matige beperking			5	5
ASS – ernstige beperking			2	4

Technisch lezen

Uitstroombestemming -> Leeftijd	PrO 8 jaar	PrO 12 jaar	VSO-ZML 8 jaar	VSO-ZML 12 jaar
Lichte verstandelijke beperking	6	11	4	6
Matige verstandelijke. beperking			4	6
Ernstige verstandelijke beperking			1	2
Syndroom van Down - licht			4	6
Syndroom van Down - matig			4	5
Syndroom van Down - ernstig			1	2
ASS – lichte beperking	6	11	5	8
ASS - matige beperking			3	6
ASS – ernstige beperking			1	2

Begrijpend lezen

Uitstroombestemming -> Leeftijd	PrO 8 jaar	PrO 12 jaar	VSO-ZML 8 jaar	VSO-ZML 12 jaar
Lichte verstandelijke beperking	6	9	4	6
Matige verstandelijke. beperking			4	6
Ernstige verstandelijke beperking			1	2
Syndroom van Down - licht			4	6
Syndroom van Down - matig			4	5
Syndroom van Down - ernstig			1	2
ASS – lichte beperking	6	9	5	8
ASS - matige beperking			3	6
ASS – ernstige beperking			1	2

Rekenen

Uitstroombestemming -> Leeftijd	PrO 8 jaar	PrO 12 jaar	VSO-ZML 8 jaar	VSO-ZML 12 jaar
Lichte verstandelijke beperking	5	9	5	8
Matige verstandelijke. beperking			4	5
Ernstige verstandelijke beperking			1	2
Syndroom van Down - licht			4	6
Syndroom van Down - matig			3	4
Syndroom van Down - ernstig			1	2
ASS – lichte beperking	5	9	5	8
ASS - matige beperking			3	6
ASS – ernstige beperking			1	2

2. Het onderwijsaanbod

Onze groepen bestaan uit ongeveer 12 leerlingen begeleid door een leerkracht en, afhankelijk van de zelfstandigheid en leeftijd van de leerlingen voor alle dagen of bepaalde momenten op de dag, een onderwijsassistent. Leerlingen die meer structuur nodig hebben, krijgen onderwijs in speciale groepen.

We kennen 2 soort kerndoelen: leergebiedoverstijgende kerndoelen en leergebied specifieke doelen (zie bijlage II). We streven een brede ontwikkeling na. Dit houdt in dat leerlingen optimaal de kans krijgen om zich als persoon te ontwikkelen. Het onderwijs richt zich op de emotionele, creatieve en verstandelijke ontwikkeling, en het aanleren van sociale, culturele en lichamelijke vaardigheden. Bij het onderwijs staat (de versterking van) redzaamheid centraal. Het hebben van zelfvertrouwen en een positief zelfbeeld hangt daarmee nauw samen.

Voor de uitwerking van de kerndoelen volgen we de leerlijnen van het CED. Het onderwijsaanbod is dus *niet* gekoppeld aan een bepaalde groep of aan een bepaalde leeftijd maar is gekoppeld aan het leerling-profiel in combinatie met leeftijd. De leerlijnen schriftelijke taal (lezen, begrijpend luisteren/lezen en boekoriëntatie) en rekenen (ordenen, rekenhandelingen, tijd, meten en wegen en geld) hebben we per niveau uitgewerkt met verschillende materialen; methodes, methodemateriaal en extra ondersteunend materiaal zowel bestaand materiaal als zelf gemaakt materiaal. In de eerste 6 weken van elk schooljaar beschrijven we in een groepsplan per groep ons onderwijsaanbod:

- de groepssamenstelling,
- de hoofddoelen van de groep,
- voor alle vakken wat we met de groep willen bereiken en
- aan welke doelen de instructiegroepen binnen de groep werken
- en met welke methodes en materialen.

2. a Sociale en emotionele ontwikkeling

Voor de beschrijving van het aanbod op het gebied van de sociale en emotionele ontwikkeling verwijzen we uitdrukkelijk naar de schoolgids en groepsplannen van elke groep.

De leerlingen leren met behoud van het gevoel voor zelfvertrouwen en zelfwaardering omgaan met de eigen mogelijkheden en beperkingen (zelfbeeld), omgaan met anderen (sociaal gedrag) en zich oriënteren op hun omgeving door middel van spel.

We gebruiken in de onderbouw de methode Ko-totaal en voor alle andere groepen de methode STiP: Sociale Training in Praktijk.

2. b Leren leren

Voor de beschrijving van het aanbod op het gebied van 'leren leren' verwijzen we uitdrukkelijk naar de schoolgids en groepsplannen van elke groep.

De leerlingen leren belangstelling hebben voor de omringende wereld en leren die wereld onderzoeken en daarin taken uit voeren (werkhouding), uiteenlopende strategieën (aankpak gedrag) en vaardigheden gebruiken voor het opnemen, verwerken en hanteren van informatie, gebruik maken van communicatie media en technologische hulpmiddelen.

Tot het leren leren behoort ook het omgaan met moderne media. Behalve voor dit onderdeel is het leren leren is volledig geïntegreerd in andere vakken en niet apart opgenomen op het lesrooster.

Voorbeelden

Het aan tafel blijven zitten oefenen de leerlingen tijdens het fruit eten (redzaam gedrag). Het op een mat blijven spelen oefenen de leerlingen tijdens de spelontwikkeling. Het op een correcte manier om hulp vragen oefenen de leerlingen tijdens het zelfstandig werken.

We gebruiken voor het volgen en het plannen van die zelfstandigheid voornamelijk de leerlijn leren leren. Voor de invulling van de leerlijn het leren leren (uitgezonderd het samenwerken) gebruiken wij het 'mandjes werk'.

Het doel van het mandenwerk is het vergroten van de zelfstandigheid van de individuele leerling op het gebied van werkaanpak en werkhouding. We hanteren de onderstaande opbouw binnen het mandjes werk.

Opbouw mandensysteem

- De leerling krijgt een aantal mandjes. Het aantal varieert per leerling.
- In de mandjes zit werk op beheersingsniveau.
- De leerling krijgt instructie op eigen niveau over de taakaanpak, de reflectie op werk, het hulpvragen en het zelfstandig doorwerken (zie leerlijn leren leren)
- De leerling leert met behulp van kleuren of nummers gekoppeld aan een werkschema hoe de volgorde van de mandjes is en werkt de mandjes in die volgorde af.
- De hoeveelheid werk die gemaakt moet worden is duidelijk (door het werk zelf puzzel klaar, alle kralen geregen, alle blokjes gestapeld of aangegeven met een kruis of op een opdrachtenblad).
- In het laatste mandje zit een 'beloningswerkje' (bijvoorbeeld speelmateriaal, kleurplaat, knutselwerkje) of een verwijzer (bijvoorbeeld picto voor keuzemateriaal, computer).

2. c Lezen

Onder lezen verstaan we technisch lezen (auditief en visueel), begrijpend luisteren en lezen en boekoriëntatie. Voor het vrij lezen gebruiken we boeken uit onze eigen bibliotheek. Wekelijks bezoeken alle leerlingen onze bibliotheek.

Het doel van ons leesonderwijs op het SO is functionele geletterdheid. Voor oudere kinderen betekent dit het kunnen lezen van de ondertiteling van films op televisie. We volgen en plannen het leesonderwijs met behulp van de leerlijn lezen van het CED. De leerlijn kent 12 niveaus. Voor elk niveau hebben we een leerstofaanbod en materiaal.

Voorbeeld van de uitgewerkte leerlijn lezen op het eerste niveau

Kerdoel 1: De leerlingen kunnen gesproken en geschreven taal begrijpen (onderdeel lezen)

Begrijpend lezen (picto)	- Geeft een juiste reactie na het zien van een symbool (voorwerp, foto, pictogram, tekening) van dagelijkse activiteiten (dagritme), personen, voorwerpen (drie verschillende)	Centraal pictobord in klas voor dagritme
Begrijpend luisteren	- De leerling kijkt gericht naar de leerkracht als deze vertelt wat ze gaan doen. - De leerling begrijpt door de toon van de stem of hij iets wel of niet mag.	Bespreken van de dagdelen in de kring met behulp van losse picto's en/of van het (centrale) pictobord in de klas
Leesbegrippen	- Wijst aan wat een boek is	Boekjes uit de schoolbibliotheek
Auditief	- Reageert op eigen naam - Imiteert woorden - Imiteert gebaren - Koppelt woord aan gebaar	Ko-Totaal
Visueel	- Wijst grote verschillen in plaatjes aan	Ko-Totaal en "Bas" kijkboeken en vertelplaten
Boekoriëntatie	- Herkent een boek en weet dat er een verhaal in staat - Wijst plaatjes aan op een bladzijde - Slaat de bladzijden van een boek één voor één om - Bekijkt prenten in boekjes samen met de leerkracht	Prentenboeken, voorleesboeken en boekjes uit de schoolbibliotheek

Voorbereidend lezen

Hiervoor gebruiken we Ko-totaal. Ko-Totaal bestaat uit Uk & Puk , Puk & Ko, en Ik &Ko van de uitgeverij Zwijsen.

Onze leerlingen hebben baat bij het gebruik van meerdere zintuiglijke ingangen. Vandaar dat we tegelijk met het aanleren van de letters (auditief en visueel) de klankgebaren aanleren.

Aanvankelijk lezen

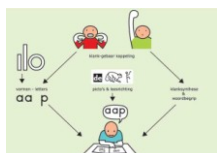
Voor het aanvankelijk lezen gebruiken wij de methode Veilig stap voor stap. Dit is een klanksynthesemethode voor het speciaal (basis) onderwijs.

Voor onze leerlingen hebben wij veel materiaal 'in de breedte'. Dat wil zeggen dat we naast de basismethode Veilig Stap voor Stap met het bijbehorende computerprogramma op elk niveau aansluitende methodes en werkmateriaal hebben en gebruiken.

We noemen hierbij Veilig in Stapjes, Veilig Leren Lezen (maan-versie), Feestneus, Letterzetter en Woordzetter. Daarnaast gebruiken we het extra materiaal van Veilig leren lezen zoals de wandplaten, de structureerstroken, de letterlijn, de speelleeset, veilig & vlot (wisselrijtjes), klikklakboekjes (letters en MKM-woorden), ringboekjes (spelling), meelee-CD's en niveauleesboekjes.

We starten altijd met de Methode Veilig stap voor stap maar een aantal leerlingen krijgt het synthetiseren van letters niet onder de knie. Dan gaan we, in overleg met ouders, over op het pictolezen. Het is mogelijk via het pictolezen tot lezen te komen. Voor het pictolezen gebruiken we de methode Lezen moet je doen en de bijbehorende computerprogramma's en de pictoschrijver.

Tenslotte behoort het signaal lezen tot de mogelijkheden. Signaal lezen is een vaardigheid, die past binnen het begrip sociale redzaamheid. Signaal lezen is bedoeld voor oudere ZML-leerlingen, die niet of nauwelijks tot lezen komen, maar die wel in hun dagelijks leven een aantal signaalwoorden en pictogrammen tegenkomen.

Voortgezet lezen

De basismethode voor het voortgezet lezen is Estafette nieuw. Daarnaast hebben we niveauleesboekjes. Ook hebben we boeken voor 'toneellezen'. Toneellezen is een nieuwe vorm van samenlezen. Twee lezers nemen de rol van een personage op zich en lezen de teksten hardop voor. De lezers voeren eigenlijk samen een toneelstukje op. Voor (een aantal) leerlingen met ASS maar ook voor andere leerlingen bevordert toneellezen het leesplezier, het lezen met intonatie en het leesbegrip.

Begrijpend lezen

Voor begrijpend lezen gebruiken we de methode Humpie Dumpie (uitgeverij Zwijsen) en de methode Nieuwsbegrip van het CED.

2. d Rekenen

Onder rekenen verstaan we ordenen, rekenhandelingen, tijd, geldrekenen en meten en wegen. We volgen en plannen het rekenonderwijs met behulp van de leerlijn rekenen van het CED. De leerlijnen kennen 12 niveaus. Voor elk niveau hebben we een leerstofaanbod en materiaal.

Voorbereidend rekenen

De basismethode voor het voorbereidend rekenen is Ko-totaal.

Aanvankelijk en voortgezet rekenen

De basismethode voor het rekenen is op dit moment Maatwerk van de uitgeverij Malmberg.

Daarnaast gebruiken we het Rekenboog materiaal van het Freudenthal Instituut (Expertisecentrum Rekenen en Wiskunde & ICT). Dit materiaal is speciaal voor het ZML ontwikkeld.

2. e Andere vakken op het rooster

Andere vakken op het rooster zijn:

- Motorische en zintuiglijke ontwikkeling
- Mondelinge taal en communicatie
- Schrijven
- Oriëntatie op mens en wereld waaronder vallen
 - Gezond en redzaam gedrag
 - Ik en de ander
 - Verkeer
 - Oriëntatie op de samenleving
 - Natuur en techniek
- Kunstzinnige oriëntatie waaronder vallen
 - Teken en handvaardigheid
 - Muziek en dramatische vorming
- Bewegingsonderwijs waaronder zwemmen

3. Leertijd (per vakgebied)

Een leerling ontwikkelt zich op meerdere leergebieden tegelijk.

Sociale en emotionele ontwikkeling

In elke groep staat de sociale en emotionele ontwikkeling voor 30 of 60 minuten per week op het lesrooster. Daarnaast gebruikt de leerkracht gedurende hele schooldag de kansrijke momenten tijdens de lessen, m.n. de lessen spelontwikkeling, gezond en redzaam gedrag en de lessen op het gebied van oriëntatie op mens en wereld, voor het stimuleren en begeleiden van de sociale en emotionele ontwikkeling. Ook de pauzes, de lesovergangen, bieden regelmatig kansen om de sociale en emotionele ontwikkeling te begeleiden (bv. op je beurt wachten, iemand voor laten gaan, rustig in de rij lopen). Deze leertijd is moeilijk in tijd uit te drukken maar is zeker zo belangrijk voor de sociale en emotionele ontwikkeling van de leerlingen. We schatten deze (verborgen) leertijd op minimaal 1/2 uur per dag voor leerlingen ouder dan 8 jaar en voor de jongeren leerlingen op minimaal 2 uur per dag.

Leren leren

Het leren leren is volledig geïntegreerd in andere vakken en niet apart opgenomen op het lesrooster. Leren leren betekent voor de jongste leerlingen zaken als op een stoeltje blijven zitten tijdens de kring, blijven spelen op een kleed. Vanaf de middenbouw komt het leren leren wekelijks minimaal 3 keer per week aan de orde tijdens het zelfstandig werken (mandjeswerk). Ook deze leertijd is moeilijk in tijd uit te drukken maar is zeker zo belangrijk voor de ontwikkeling van de leerlingen. We schatten deze (verborgen) leertijd zeker op 1/2 uur per dag voor leerlingen ouder dan 8 jaar en voor de jongere leerlingen zeker op 2 uur per dag.

Lezen en rekenen

Het lezen en het rekenen is voor de jongste leerlingen zowel geïntegreerd in de projecten van Ko-Totaal als apart op het rooster te vinden. Voor de leerlingen ouder dan 8 jaar en leerlingen met een matige en lichte beperking zijn het lezen en rekenen als 'lezen' en 'rekenen' op het rooster te vinden.

De leertijd in uren per week (25 uur) is globaal omdat in een aantal groepen leerlingen jonger en ouder dan 8 jaar zitten en met verschillende beperking.

Leerlingprofiel ->	Lichte beperking		Matige beperking		Ernstige beperking	
Leeftijd	tot 8 jaar	van 8 – 12 jaar	tot 8 jaar	van 8 – 12 jaar	tot 8 jaar	Van 8 – 12 jaar
Sociale en emotionele ontwikkeling w.o. spel, Leren leren w.o. mediagebruik Gezond en redzaam gedrag	10	6	12	7	14	14
Taal ⁵	3	2	3	3	4	4
Lezen ⁶	3	5	2	4	1	1
Rekenen ⁷	3	5	2	4	1	1
Overige vakken ⁸	6	7	6	7	6	6

⁵ Taal omvat mondelinge taal en communicatie en schrijven

⁶ Lezen omvat boekoriëntatie, technisch lezen en begrijpend lezen

⁷ Rekenen omvat rekenhandelingen (ordenen), tijd, meten en wegen en geld

⁸ Zie hoofdstuk 2. e

4. Pedagogisch handelen

De leerkracht doet er toe!

Op de Van Voorthuissenschool investeren we veel tijd aan het opleiden en bijscholen van al het personeel op het gebied van de competenties voor het primair onderwijs. De leerkrachten zijn geschoold in adaptief onderwijs. Dit is onderwijs dat is aangepast aan de behoeften van de leerling.

Binnen het ZML-onderwijs passen we, als het nodig en mogelijk is, de situatie aan om bepaalde activiteiten voor de leerlingen mogelijk te maken.

We gebruiken hiervoor o.a. de TEACCH-methode (zie bijlage VI). Afhankelijk van de mogelijkheden van de leerlingen gebruiken we in meer of mindere mate:

- visuele ondersteuning d.m.v. foto's en picto's om duidelijkheid te geven over programma en activiteiten
- ondersteunende communicatie in combinatie met de verbale aanwijzingen
- klok en/of timetimer om tijdsduur aan te geven
- eigen werkplek
- duidelijke persoonlijke afspraken buiten de groepsregels om bijvoorbeeld visuele, persoonlijke gedragsaanwijzingen, een sociaal script, een persoonlijk beloningssysteem, momenten om met leerkracht te praten, therapie

Voor de pedagogische aanpak gebruiken we het boek "Handelingsgericht werken: een handreiking voor het schoolteam" van Noelle Pameijer als richtlijn. De bijbehorende checklist leerkrachtvaardigheden vormt een kader voor gesprek, observatie en reflectie voor de begeleiding zelf, de collega's onderling en de deskundigen rondom de leerling en de leerkracht.

We gaan altijd uit van de mogelijkheden van de leerling.

De basis van een goed pedagogisch klimaat is dat de begeleiding alle leerlingen begrijpt en het handelen is afgestemd op het versterken van de drie basisbehoeften van de leerlingen, te weten: relatie, competentie en autonomie.

Leerkrachten geven ruimte aan het autonomie gevoel van hun leerlingen. Ze honoreren initiatieven van leerlingen. Ze waarderen ideeën van leerlingen en wat ze ermee doen. Ze dagen leerlingen uit om eigen oplossingen te bedenken. Ze laten de leerlingen zelf keuzes maken bij het doen van taken (hoe en wat). Ze vertrouwen organisatorische zaken zoveel mogelijk aan leerlingen toe.

Voor leerkrachten, leerlingen en ouders geldt dat ze respect hebben voor elkaar en voor de omgeving.

We werken bij voorkeur preventief.

De algemene schoolregels gelden voor allen en worden door allen nageleefd, waarbij voor iedereen geldt: Goed voorbeeld doet goed volgen.

Elke groep heeft eenduidige, positief geformuleerde, gevisualiseerde groepsregels hangen en gebruikt die regels.

Met ons pedagogisch handelen zorgen we voor een prettig pedagogisch klimaat. Hiermee voorkomen we ongewenst gedrag zoveel mogelijk. Door de hele school werken we met de methode STiP; Sociale Training in Praktijk.

In elke groep maken we gebruik van het pictobord om het dagprogramma te visualiseren.

Mocht er zich toch ongewenst gedrag voordoen dan reageren wij op een kalme en zakelijke manier (emotioneel neutraal) volgens een vaste routine. Op school hebben we een Protocol veiligheid.

We accepteren afwijkend gedrag zoals met de handen fladderen, wiegen, opstaan, bepaald stemgebruik, zolang het niet (te) storend is voor de leerling zelf en/of het functioneren van de groep.

4. a Pedagogisch handelen gericht op de relatie (veiligheid en acceptatie)

Alle leerlingen

Leerlingen ontwikkelen zich optimaal als ze geaccepteerd worden.

De leerkracht zorgt voor een klimaat waarin leerlingen zich geaccepteerd voelen. Ze horen er bij. Zij zijn welkom. Ze voelen zich veilig. We praten met de leerlingen en praten niet over hen.

De relatie tussen leerkracht en leerling hangt af van de mate en de ernst van het (probleem) gedrag van de leerling.

De leerkracht is in staat te schakelen tussen verschillende soorten relaties.

De leerkracht:

- ontvangt en begroet de leerlingen bij het begin van de dag.
- kijkt de leerlingen aan als zij met hen spreekt.
- maakt beredeneerde keuzes bij het samenstellen van groepjes leerlingen om het samenwerken te bevorderen.
- gebruikt de groepsregels op de afgesproken wijze.
- hanteert consequent het protocol veiligheid.

Leerlingen met ASS

De leerkracht:

- zorgt voor een veilige en begrijpelijke sociale omgeving waarin leerlingen met ASS zich gewaardeerd en begrepen voelen.
- beseft dat sommige leerlingen met ASS niet in staat zijn om oogcontact te maken.
- beseft dat sommige leerlingen met ASS een afkeer hebben van een lichamelijke benadering en houdt hier rekening mee.

Leerlingen met Down

De leerkracht zorgt voor een veilige en begrijpelijke sociale omgeving waarin leerlingen met Downsyndroom zich gewaardeerd en begrepen voelen.

Leerlingen met Downsyndroom staan graag in het middelpunt van de belangstelling. Ze kunnen zowel positief als negatief gedrag heel goed inzetten om de aandacht van de leerkracht te verkrijgen.

De leerkracht zorgt voor een evenwichtige aandachtsverdeling in de klas.

Leerlingen met Downsyndroom kunnen ondeugend zijn.

De leerkracht hanteert een consequente aanpak om dit gedrag te reguleren.

Leerlingen met Downsyndroom kunnen koppig zijn.

De leerkracht buigt dit gedrag om door een grapje te maken, af te leiden of te negeren.

De leerkracht is er zich van bewust dat ondeugend en koppig gedrag een signaal kan zijn dat de leerling de situatie als (te) moeilijk ervaart.

4. b Pedagogisch handelen gericht op de competentie (positief zelfbeeld)

Alle leerlingen

De leerlingen hebben behoefte aan een positief zelfbeeld. Voor het welbevinden is het belangrijk dat de leerling zich competent voelt.

De leerkracht stimuleert een positief zelfbeeld door de leerling succeservaringen op te laten doen, activiteiten op eigen niveau te geven, de leerling te helpen op moeilijke momenten en complimenten en beloningen te geven.

De leerkracht;

- spreekt haar vertrouwen uit in de leerlingen in het omgaan met elkaar. Zij gaat hierbij uit van hoge, maar realistische verwachtingen (leerling-profielen).
- laat in woord en gebaar zien dat zij het gewenste gedrag heeft opgemerkt.
- sluit elk dagdeel af met positieve feedback op het gewenste gedrag, gericht op de activiteiten die de leerlingen hebben gedaan (product gericht).
- sluit elk dagdeel af met positieve feedback op de inzet van de leerlingen en op het sociaal emotioneel functioneren (proces gericht).
- spreekt met de leerlingen over hun kwaliteiten om hen bewust te maken van hun mogelijkheden.

Leerlingen met ASS

Leerlingen met ASS zijn vaak sfeergevoelig. Ruzies tussen andere leerlingen kunnen gevoelens van onrust en boosheid bij hen oproepen. Ruzies doorbreken het vaste patroon, hun veiligheid.

De leerkracht helpt de leerling door de situatie uit te leggen en duidelijk aan te geven dat de ruzie afgerond is.

Sommige leerlingen kunnen helemaal opgaan in een bepaald onderwerp of beweging.

De leerkracht beseft dat deze beweging voor sommige leerlingen met ASS een manier is om zich beter te kunnen richten op de activiteit.

De leerkracht verbiedt deze interesses en belevingen niet maar probeert deze te kanaliseren.

Sommige leerlingen kunnen zich verliezen in het spreken met bepaalde stemmetjes, het naspelen van films of verhalen, het herhalen van bepaalde woorden.

De leerkracht verbiedt dit niet zolang de leerlingen en de groep er geen last van hebben maar probeert het te kanaliseren.

Bij leerlingen met ASS komt de motivatie niet (altijd) van binnenuit.

De leerkracht gebruikt beloningssystemen om een leerling te stimuleren tot het uitvoeren van taken.

Leerlingen met Down

Leerlingen met Downsyndroom zijn vaak erg sfeergevoelig. Ruzies tussen andere leerlingen roepen veel gevoelens bij hen op. Ze kunnen dan ook als geen ander troosten. Bij emoties als boosheid of verdriet kan de leerling daar in doorschieten.

De leerkracht begrenst de leerling hierin door hem kort en duidelijk aan te spreken.

4. c Pedagogisch handelen gericht op de autonomie (zelfstandigheid)

Alle leerlingen

Leerlingen willen vrijheid en zelfbepaling. Ze willen verantwoordelijk zijn voor hun eigen taken. Zij kunnen (in elk geval voor een deel) hun leergedrag sturen.

De leerkracht reikt de leerlingen hulpmiddelen aan waardoor dit bereikt wordt.

De leerkracht bespreekt met de leerlingen:

- het verantwoordelijk zijn voor elkaar.
- hoe zij zelfstandig hun problemen kunnen oplossen.
- hoe zij omgaat met verschillen tussen leerlingen wat betreft zelfstandigheid en het dragen van verantwoordelijkheid.

Leerlingen met ASS

Leerlingen met ASS hebben minder behoefte tot autonomie. Nieuwe initiatieven en ideeën leiden immers tot veranderingen en die worden door leerlingen met ASS als onaangenaam ervaren. Het is belangrijk dat leerlingen met ASS vanuit de veilige structuur gaandeweg steeds zelfstandiger worden en zelf eigenaar worden van de structuur. De structuur moet niet persoonsafhankelijk zijn.

Leerlingen met ASS hebben belemmeringen op het gebied van zintuiglijk en motorisch functioneren. Zij kunnen ook een verhoogde pijngrens hebben.

De leerkracht is zich hiervan bewust, is oplettend op specifieke prikkelgevoeligheid, voorkomt gevaarlijke situaties en grijpt zo nodig in.

De leerkracht:

- reikt de leerlingen hulpmiddelen aan waardoor zij zelfstandig kunnen zijn. Denk hierbij aan een stappenplan en een beloningssysteem.
- zorgt voor een goede balans tussen de behoefte aan structuur en de behoefte aan autonomie.

Leerlingen met Down

Het is belangrijk dat leerlingen met Downsyndroom vanuit de veilige structuur gaandeweg steeds zelfstandiger worden.

De leerkracht zorgt voor een goede balans tussen de behoefte aan structuur en de behoefte aan autonomie.

Leerlingen met Downsyndroom uiten zich *eenvoudig* en *eenduidig*. Bij anderen roept dit vaak vertedering op. Het gevaar is dat de omgeving de leerling met Downsyndroom gaat betuttelen.

De leerkracht benadert de leerlingen naar hun leerling-profiel (ontwikkelingsleeftijd).

Leerlingen met Downsyndroom hebben een *lage uitsteltolerantie*. Iets leuks moet het liefst meteen gebeuren, soms op het dwangmatige af. Visualisatie van het dagprogramma of de activiteit geeft de leerling het vertrouwen dat wat er gezegd is, ook daadwerkelijk gaat gebeuren. Dit geeft rust.

De leerkracht visualiseert het dagprogramma of de activiteit.

Leerlingen met Downsyndroom kunnen een andere pijnbeleving hebben.

De leerkracht is zich hiervan bewust, is oplettend op specifieke prikkelgevoeligheid, voorkomt gevaarlijke situaties en grijpt zo nodig in.

4. d Stimuleren van gewenst gedrag

Afspraken van toepassing op alle leerlingen

De leerkracht:

- belooft gewenst gedrag effectief, door het geven van een compliment (verbaal, non-verbaal) of door het geven van een beloning (al dan niet van tevoren afgesproken met de leerlingen).
- geeft positieve feedback op het gedrag van de leerlingen ondersteund door visuele middelen (duim opsteken, glimlach, sticker).
- stelt de groepjes zo samen dat de leerlingen in staat zijn om echt samen te werken.
- stemt haar gedrag en eisen af op de leerling-profielen van de leerlingen.
- bereidt leerlingen voor op veranderingen, bijzondere activiteiten als feesten, uitstapjes, schoolreis en kamp, bij voorkeur visueel.
- zorgt voor een gestructureerde, voorspelbare en herkenbare omgeving en opdrachten.

Afspraken, van toepassing op leerlingen met ASS

De leerkracht

- bereidt de leerlingen voor op sociale activiteiten binnen en buiten de les.
- kondigt veranderingen van te voren bij voorkeur visueel, aan.
- maakt gebruik van een sociaal script om sociale situaties te verduidelijken.
- bespreekt en oefent de groepsregels regelmatig.
- grijpt direct in bij pestgedrag. Daarbij is er aandacht voor het fenomeen dat leerlingen met ASS zich soms miskend of gepest kunnen voelen, terwijl het voor ons anders overkomt.
- verplicht leerlingen niet tot deelname aan bepaalde activiteiten.
- laat sociale activiteiten niet te lang duren.

Afspraken, van toepassing op leerlingen met Down

De leerkracht begeleidt de leerlingen in het zelfstandig oplossen van problemen door middel van een stappenplan en voordoen en nadoen.

4. e Omgaan met ongewenst gedrag

Afspraken van toepassing op alle leerlingen

De leerkracht:

- gaat in eerste instantie uit van onmacht en niet van onwil.
- negeert ongewenst gedrag zolang er geen onveilige situaties ontstaan en/of anderen er last van hebben.
- houdt het ontwikkelingsperspectief van de leerlingen voor ogen.
- reageert op een kalme en zakelijke manier (emotioneel neutraal).
- zorgt voor de veiligheid van de medeleerlingen, zichzelf en de boze/driftige leerlingen door te handelen volgens een vaste opbouw in het sturen van gedrag als negeren niet helpt.
- zij wijst de betreffende leerling(en) naar de betreffende groepsregel
- zij wijst op de timetimer, de afsprakenlijst, het stoplicht, etc.
- zij stelt de groep gerust
- zij sanctioneert ongewenst gedrag of verwijst naar de 'tot-rust-kom-plek'.
- zij vraagt hulp bij ernstige agressie en blijft uit de buurt van de agressieve leerling.

Afspraken, van toepassing op leerlingen met ASS

Bij een leerling met ASS kunnen zich tal van situaties voordoen die angst en stress oproepen. Vaak zijn dit situaties die voor anderen erg gewoon ogen maar voor leerlingen met autisme moeilijk zijn. Het zijn situaties die zoveel spanning en frustratie kunnen oproepen dat het risico dreigt dat de leerling probleemgedrag gaat vertonen. Hoewel de risicosituaties per leerling kunnen verschillen, zijn er wel situaties die voor veel leerlingen met ASS moeilijk zijn. Het gaat dan om de open/vrije situaties waarin de leerling niet voldoende kan terugvallen op een vaste structuur of op vaste routines. Driftbuien en agressie zijn extreme reacties waarin angst, opgebouwde spanning en frustratie zich kunnen uiten.

De interventie van de leerkracht is in eerste instantie gericht op het tot rust laten komen van de leerling(en).

De leerkracht beseft dat het geven van straf en het strak corrigeren vaak een averechts effect heeft.

Na afloop van het incident laat de leerkracht de leerling begeleid instromen in het gewone programma.

De leerkracht komt er later niet weer op terug! Klaar = klaar. Eventueel kan er op de situatie teruggekomen worden met m.b.v. een gesprekskaart (zie bijlage IV)

Afspraken, van toepassing op leerlingen met Down

Een leerling met Downsyndroom kan zich in principe inleven in een ander. Daarom bespreekt de leerkracht na afloop kort na wat er fout ging, hoe de ander zich voelt, hoe het nu opgelost kan worden en hoe een volgende keer te handelen (voorkomen).

5. Communicatie

Wij investeren in de relatie met de leerlingen voor een optimale communicatie!

In de wereld om ons heen wordt op allerlei manieren gecommuniceerd. De zintuigen en de lichaamstaal helpen bij onze communicatie. Communicatie omschrijven wij als het (wederzijds) overbrengen van kennis en informatie. De communicatie is geslaagd als we elkaar begrijpen. Communiceren doen we op verschillende manieren namelijk door gesproken, geschreven taal (w.o. pictogrammen, foto's, plaatjes), door gebaren, mimiek en lichaamstaal (gebaren). We communiceren verbaal of non-verbaal. Ook de situatie, het gedrag, het tijdstip, de plaats en gebruiksvoorwerpen zijn van belang om elkaar te begrijpen. We communiceren altijd vanuit een bepaalde bedoeling. De intentie is heel belangrijk voor een goede communicatie, zowel vanuit de 'boodschapper' als van de 'ontvanger'. Kortom voor communicatie is interactie nodig. Bij onze leerlingen loopt de communicatie en interactie niet zo vanzelfsprekend. Door beperkingen wordt de communicatie vertraagd of soms ernstig belemmerd. Leerlingen worden niet verstaan of niet begrepen, communicatieprocessen kunnen daardoor verstoord raken of zelfs stil komen te liggen.

Taal en communicatie spelen ook in het leerproces een belangrijke rol. Taal gaat vooraf aan lezen en rekenen.

ZML-leerlingen hebben naast hun taalproblemen ook vaak moeite met het verwerken van vele prikkels. Ze verwerken de prikkels traag of hebben tijd nodig om de informatie te verwerken. Deze traagheid wordt soms aangezien voor niet willen reageren of lui zijn. Dit kan de communicatie verstoren: geen of te late reactie veroorzaakt negeren of afwijzen van deze leerling door zijn omgeving.

Daarom neemt de ontwikkeling van mondelinge taal en communicatie een heel belangrijke plaats in op het rooster. Extra aandacht voor communicatie (taal) is voor onze leerlingen van vitaal belang. Vanaf het schooljaar 2012 gebruiken we de leerlijn van het CED voor het volgen en plannen van ons onderwijs op het gebied van mondelinge taal.

We hebben twee logopedistes in dienst die in alle groepen groepslessen logopedie geven om de mondelinge communicatie van alle leerlingen te bevorderen. Daarnaast is er de ruimte voor individuele logopedie.

Binnen onze school maken we gebruik van Totale Communicatie d.w.z. we maken van elk mogelijk middel gebruik om te communiceren met de leerlingen (van ons eigen lichaam tot een iPad) en zijn we in onze mondelinge taal concreet, helder en gebruiken wij bij voorkeur zinnen in de tegenwoordige tijd (in het 'nu').

Afspraken van toepassing op alle leerlingen

De leerkracht:

- gebruikt positieve boodschappen d.w.z. zij benoemt wat zij verwacht en niet wat ongewenst is.
- vermijdt ontkenningen.
- gebruikt korte zinnen zonder dubbele bodem, ironie, sarcasme en beleefdheidsfrases.
- gebruikt concrete taal.
- visualiseert de communicatie.
- vertraagt de communicatiesnelheid en geeft meer bedenktijd.

Afspraken, van toepassing op leerlingen met ASS

De leerkracht:

- noemt de leerling bij de naam als zij zijn attentie wil.
- gebruikt de eigen naam (geen koosnaampjes).
- noemt in eerste instantie namen i.p.v. persoonlijk voornaamwoorden.
- spreekt de leerling persoonlijk aan als een klassikale of groepsinstructie niet door hem wordt opgevolgd.
- vermijdt grapjes, sarcasme en plagerijen of benoemt expliciet dat het om een grapje gaat.
- vermijdt melodie en intonatie om iets duidelijk te maken.
- gebruikt geen oogcontact om dingen duidelijk te maken en eist ook geen oogcontact van leerlingen.
- veralgemeniseert zo min mogelijk.

Afspraken, van toepassing op leerlingen met Down

De leerkracht:

- maakt (taal)grapjes bv. door het letterlijk nemen van taal.
- zorgt ervoor dat de leerling binnen een aan te sturen afstand van de leerkracht zit.
- beseft dat in het algemeen leerlingen met Downsyndroom meer taal begrijpen dan je zou verwachten op grond van de manier waarop zij spreken.
- beseft dat visuele geheugen vaak sterker ontwikkeld is dan het auditieve geheugen en houdt hier rekening mee. Gebaren, pictogrammen, lichaamstaal, stappenplannen en foto's zijn goede ondersteuners.
- is alert op eventuele gehoorproblemen.

6. Didactisch handelen

We sluiten aan bij de opvattingen van de Inspectie die het didactisch handelen als volgt omschrijft: "Het didactisch handelen van de leerkracht is gericht op het ontlokken en bevorderen van leerprocessen waarbij de leerkracht sturing geeft aan het leerproces en de eigen keuzes van leerlingen. Zo vraagt de leerkracht zich voortdurend af welke hulp, opdracht of aanwijzing gegeven kan worden om leerlingen te helpen tot leren te komen." Uitgangspunt bij het didactisch handelen is het werken met het model directe instructie.

Didactische aanpak

Afspraken, van toepassing op alle leerlingen	De leerkracht - kondigt het volgende lesonderdeel aan door te verwijzen naar het pictobord. - gebruikt de afspraken op het gebied van omgaan leren leren, met gewenst en ongewenst gedrag en van communicatie (hoofdstuk 4 en 5) en klassenmanagement (hoofdstuk 7). - gebruikt een vaste lesopbouw (introductie, instructie, verwerking, feedback en terugkoppeling). - geeft onderwijs in kleine stapjes afgestemd op het niveau van de leerlingen. - stemt het tempo van de les af op de leerlingen. - bevordert dat leerlingen hun tijd zo goed mogelijk besteden aan leer- en ontwikkelingsactiviteiten (effectieve leertijd). - bevordert dat leerlingen het geleerde toepassen in andere situaties (denk met name aan het 'in praktijk' toepassen van kennis en vaardigheden op de gebieden sociale en emotionele ontwikkeling en leren leren). - houdt de vorderingen op een functionele manier bij. - deelt de instructiegroepen in op basis van de niveaus op de leerlijnen. Introductie De leerkracht - geeft de start van de les duidelijk aan en zorgt ervoor dat alle leerlingen erbij zijn. - houdt rekening met voorgaande leservaringen; sluit aan bij de voorkennis en activeert deze kennis. - vertelt wat de leerlingen gaan leren en indien zinvol ook waarom (doel van de les). - geeft van tevoren het einde van de les aan (evt. met behulp van de time timer). Instructie De leerkracht - zegt hardop wat en hoe ze de opdracht doet. - vat samen op hoofdzaken. - gebruikt hulpmiddelen (concreet materiaal, foto's, plaatjes, picto's, stappenplannen) aangepast aan de leerlingen. - gebruikt voorbeelden en geeft demonstraties. - houdt de leerlingen actief bij de les. - benut de ervaringen en interesses van leerlingen. - doet de opdracht/taak minimaal twee keer goed voor. - voert minimaal twee keer samen met de leerlingen de opdracht/taak uit. - controleert of de leerlingen de opdracht begrijpen. - gebruikt een stappenplan als dat nodig is.
--	--

	Individuele verwerking De leerkracht - zorgt ervoor dat de leerlingen onmiddellijk kunnen beginnen. - zorgt ervoor dat de leerlingen weten wat er van hen verwacht wordt. - stelt kwaliteitseisen aan het werk. - zorgt ervoor dat de leerlingen weten wat ze moeten doen als ze klaar zijn met de opdracht. - geeft feedback tijdens de verwerking (wat is goed, wat kan anders en hoe?). - sluit met de feedback aan op het niveau van de leerlingen op de leerlijn 'leren leren'. - praat zacht tegen leerlingen zodat andere leerlingen niet worden afgeleid. Beurten geven, feedback en terugkoppeling De leerkracht - geeft zoveel mogelijk alle leerlingen een beurt en stelt vragen die de leerlingen kunnen beantwoorden. - laat leerlingen zich voorbereiden op een beurt of opdracht in de klas (formuleert eerst de vraag/opdracht en geeft daarna pas de beurt). - geeft leerlingen de tijd om een antwoord te geven. - uit vertrouwen in de leerlingen, bijvoorbeeld "dit kunnen jullie vast wel". - legt bij de nabespreking van werk nadruk op de dingen die goed zijn. - geeft snel feedback op resultaten of vragen. - geeft gerichte en concrete complimenten aan leerlingen, prijst leerlingen klassikaal bij een goed antwoord en geeft correctie 1-op-1. - geeft terugkoppeling op de taak (product, resultaat, gedrag), het proces (inzet, strategie, aanpak), de zelfregulatie (zelfstandigheid), de leerling (evaluerende, prijzende opmerkingen) en de groep. Het gaat steeds om de combinatie.
Afspraken, van toepassing op leerlingen met ASS	Introductie De leerkracht visualiseert (schrijft op) wat de leerlingen gaan doen. Instructie De leerkracht - geeft de leerling de tijd om te wennen aan nieuwe leerstof/werkvorm. - legt verbanden tussen onderwerpen maar treedt niet te veel in details. Individuele verwerking Indien nodig zorgt de leerkracht voor een vaste, 'eigen' werkplek. Beurten geven, feedback en terugkoppeling De leerkracht - benoemt bij een fout concreet wat er fout is gegaan en geeft aan hoe het wel moet. - is er zich van bewust dat leerlingen met ASS niet 'houden van het maken van fouten en het verbeteren van fouten' maar gaat hier doortastend en consequent mee om.
Afspraken, van toepassing op leerlingen met Down	Individuele verwerking De leerkracht geeft zoveel mogelijk non-verbale feedback (dikke duim, schouderklopje). Beurten geven, feedback en terugkoppeling De leerkracht geeft de leerlingen voldoende verwerkingstijd (minimaal 6 seconden).

7. Klassenmanagement

Alle groepen hebben een picto-dagprogramma. We ondersteunen het dagprogramma op een manier die afgestemd is op de groep.

De grote verschillen die er bestaan tussen de leerlingen in een groep stelt hoge eisen aan het klassenmanagement. Daarvoor gebruiken we het GIP- model⁹.

Het GIP-model richt zich in eerste instantie op een goede organisatie in de groep, waardoor de leerlingen zelfstandig kunnen werken. De leerkracht krijgt daardoor de mogelijkheid om instructie en begeleiding op maat te geven. Zelfstandig kunnen werken is dus een doel op zich maar ook een voorwaarde voor het kunnen geven van instructie aan individuele leerlingen of aan een groepje leerlingen. Door het werken met heldere afspraken werken leerlingen steeds langere tijd zelfstandig aan een taak (mandjes) en biedt de leerkracht 'uitgestelde' aandacht. De leerkracht gebruikt de instructietafel.

In iedere groep gelden in principe dezelfde regels. Natuurlijk zijn de bewoordingen in de bovenbouw iets anders dan in de onderbouw.

Voorbeelden:

Onderbouw: " Ik blijf zoveel mogelijk op mijn plaats zitten. Wanneer ik iets pak of naar de wc ga, dan doe ik dat zo rustig mogelijk."

Bovenbouw: "Als ik iets aan de leerkracht wil vragen, dan leg ik mijn stoplicht op mijn tafel, maar ik werk wel door."

Het GIP-model werkt vooral omdat afspraken en regels over en weer worden nagekomen. Zo loopt de leerkracht regelmatig volgens een vaste route, systematisch langs alle leerlingen. De leerlingen weten dus precies wanneer ze aan de beurt zijn.

We zorgen voor zo weinig mogelijk afleidende prikkels. We ruimen materialen zoveel mogelijk op een vaste, gemarkeerde plek op. De leerlingen kunnen het benodigde materiaal makkelijk pakken zonder andere leerlingen te hoeven storen. De leerlingen weten hoe ermee te werken.

We richten de ruimte zo in dat wisseling van activiteiten snel kan plaatsvinden, er is voldoende 'loopruimte'.

Met de opstelling van de leerlingen zorgen we ervoor dat de leerlingen de leerkracht, het bord en/of het pictobord goed kunnen zien. We zorgen ervoor dat we alle leerlingen goed kunnen aansturen.

Omdat onze groepen vaak heterogeen zijn samengesteld hebben we te maken met verschillende behoeften aan inrichting van het lokaal. Leerlingen met ASS hebben behoefte aan zo weinig mogelijk afleidende prikkels in het lokaal, leerlingen met het syndroom van Down hebben behoefte aan een rijke leeromgeving en vinden het aantrekkelijk dat recent werk van hen tentoongesteld is.

In het algemeen doen we de deur van het lokaal dicht omwille van de rust, hangen we de werkjes op een vaste plaats op, hangen we de leermaterialen dicht bij de instructietafel en zorgen we ervoor dat het lokaal 'rustig' oogt.

Voor alle leerlingen en de leerlingen met ASS in het bijzonder zorgt de leerkracht voor materialen die aangepast zijn. Denk hierbij aan het verminderen van de hoeveelheid opdrachten op een blad en het weghalen van overbodige versiersels.

⁹ GIP staat voor: Groeps- en Individueel gericht Pedagogisch en didactisch handelen van de leerkracht.

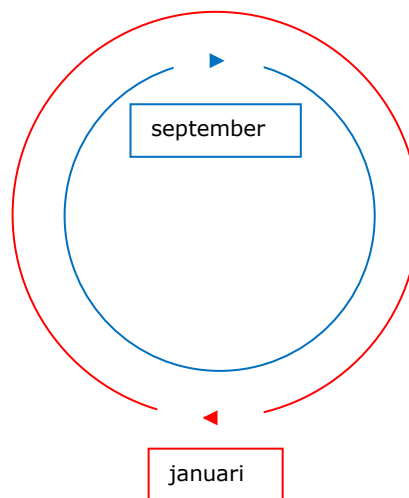
8. Het zorgaanbod op onze school

Het speciale karakter van onze school vraagt extra deskundigheid voor de manier waarop er wordt gewerkt en geleerd. Om de leerlingen goede onderwijszorg te geven zijn er deskundigen aan de school verbonden om de leerkrachten te steunen en per leerling een ontwikkelingsperspectief te kunnen vaststellen en een individueel handelingsplan te kunnen aanbieden.

We volstaan hier met het noemen van de deskundigen en de verwijzing naar onze website www.voorthuijs.nl en onze schoolgids; de Commissie voor de Begeleiding (CvB), fysiotherapie, ergotherapie, logopedie, Nederlands als Tweede Taal (NT2) en aanvullende therapieën als kunstzinnige therapie, dramatherapie, speltherapie en PMT.

Onze school biedt de gelegenheid therapeutische behandelingen onder schooltijd en op onze schoollocaties te laten plaatsvinden. We hebben de beschikking over waterwen(zwem)bad, een ballenbad, meerdere therapieruimtes en een groot schoolplein waarop o.a. fietsles gegeven kan worden.

9. Planmatig werken

Wij werken planmatig en opbrengstgericht op groepsniveau en op schoolniveau. Voor het plannen en evalueren van ons onderwijs gebruiken we de leerlijnen en de voorbereidende leerlijnen van het CED (zie ook de hoofdstukken over ontwikkelingsperspectief en onderwijsaanbod).

Het meten van de leerresultaten (het scoren de leerlingen op de leerlijnen), de analyse ervan en de planning van de te ondernemen stappen (actiepunten) en vervolgens de realisatie is een cyclisch proces. We doorlopen deze cyclus twee maal per jaar (zie bijlage II en III) en leggen de bevindingen vast in het pedagogisch didactisch leerling-overzicht. De analyse en planning vinden plaats in de leerling-bespreking o.l.v. orthopedagoog en intern begeleider.

De mentor van de leerling bespreekt de resultaten van de leerling met ouders.

De orthopedagoog en de intern begeleider bespreken de resultaten in de Commissie voor de Begeleiding (CvB).

Voor de beschrijving van de schoolontwikkeling gebruiken we de formats van Stichting Spaarnesant. In onze schoolgids, het schooljaarverslag, het schoolplan 2011-2015 en op onze website (www.voorthuijs.nl) staat beschreven welke plannen we hebben, hoe we denken deze plannen te realiseren en doen we verslag van de realisatie om vervolgens weer nieuwe plannen te beschrijven op basis van de ervaringen.

Cyclus leeropbrengsten

Datum	Toets	Cyclus I: Leeropbrengsten	Cyclus II: Verbetering van niveaus leerling- profielen	Door wie
Juni	Leerlijnen- toets analyseren	Eindevaluatie voor verbetering van het gekozen leergebied uit het onderwijsprofiel	Welke verbetertrajecten gaat de school volgend jaar starten? Opzet plan van aanpak	Directie, IB, Orthopedagoog in overleg met team
September			- Startbijeenkomst voor verbetering van een leergebied uit het onderwijsprofiel	Directie, IB, Porto
Oktober	Leerlijnen- toets			leerkracht
November en december	Leerlijnen toets analyseren	Ambitie opstellen: Wat zijn de ambities t.a.v. de 9 leerling-profielen op het gekozen leergebied	- - Projectgroep	Directie, IB, Porto
Januari/april			- Observaties in de groepen - Evaluatie verbeteringen - Inhoudelijke gesprekken met leerkrachten	Leerkrachten, IB, MT
Mei	Leerlijnen toets			leerkracht

10. Het ondersteuningsaanbod van onze school

Binnen onze samenwerkingsverbanden en ook daarbuiten, kunnen we scholen, dagverblijven en andere instanties helpen bij het vinden van antwoorden op vragen over de begeleiding van en onderwijs aan leerlingen die (zeer) moeilijk leren. Het kan gaan om vragen op leerkracht (klassen)- niveau en op schoolniveau.

Hieronder staan een aantal (deels overlappende) gebieden waarop onze school geconsulteerd kan worden.

- Diagnostiek en psychodiagnostisch onderzoek
- Het in kaart brengen van onderwijsbehoeften van een ZML-leerling
- Beleidsmatige aspecten rondom de begeleiding van ZML-leerlingen;
- Onderwijsorganisatie op schoolniveau rondom de aanname van ZML-leerlingen (passend onderwijs)
- Kennis over leerlingen met een verstandelijke beperking en autisme en autisme in het algemeen
- Kennis over leerlingen met het syndroom van Down en evt. andere syndromen
- Begeleiding van leerlingen met een verstandelijke beperking al dan niet in combinatie met een stoornis binnen het autistisch spectrum (TEACCH) en van leerlingen met het syndroom van Down – grondhouding
- Pedagogische benadering van leerlingen met een verstandelijke beperking, omgang met (on)gewenst gedrag, onwil en onmacht, pedagogisch klimaat (relatie, competentie en autonomie)
- Totale Communicatie (TC) met leerlingen met een verstandelijke beperking
- Onderwijsinhoud m.b.t. alle leergebied- en leergebiedoverstijgende kerndoelen van het ZML-onderwijs (methodiek en didactiek – effectieve leerkracht)
- Handelingsgericht Werken (HGW) in praktijk met leerlingen met een verstandelijke beperking
- Effectief klassenmanagement, inrichting van lokaal
- Leerlingvolgsysteem, registratie van vorderingen en planning van volgende leerdoelen
- Ondersteuning van de leerkracht bij de bespreking van de ontwikkeling van de leerling met de ouders/verzorgers; moeilijk bespreekbare onderwerpen ter sprake brengen en medewerking verwerven voor een actieve ondersteuning voor het gedrag van de leerling;

We werken vraag gestuurd. Dit betekent dat we verschillende mogelijkheden hebben om de vragen te beantwoorden variërend van individuele begeleiding en coaching tot teamscholing en cursussen voor personeel van meerdere scholen door o.a. een orthopedagoog, intern begeleider, logopedist of gespecialiseerde leerkracht.

Bijlage I Indicatiecriteria ZML

1. Een leerling is toelaatbaar tot het speciaal onderwijs en het voortgezet speciaal onderwijs aan zeer moeilijk lerende kinderen, indien op basis van psychodiagnostisch onderzoek dat individueel is afgenomen en rekening houdt met de kenmerken van de leerling, is vastgesteld een intelligentiequotiënt lager dan 55, niet zijnde een diepe of ernstige stoornis als bedoeld in artikel 22, eerste lid.
2. Een leerling is tevens toelaatbaar indien
 - a. Op basis van psychodiagnostisch onderzoek dat individueel is afgenomen en rekening houdt met de kenmerken van de leerling, een intelligentiequotiënt tussen 54 en 70 is vastgesteld,
 - b. Sprake is van een beperking in de onderwijsparticipatie die blijkt uit:
 1. Een leerachterstand of het ontbreken van algemene voorwaarden als bedoeld in artikel 13, onder f; en
 2. Een zeer geringe sociale redzaamheid als bedoeld in artikel 13 onder c,
 - c. Voor leerlingen tot en met 7 jaar een stoornis is vastgesteld, indien van toepassing volgens het classificatiesysteem DSM IV of ICD-10, die de beperking, bedoeld onder b, ernstig negatief beïnvloedt, en
 - d. De zorg onvoldoende effect heeft gesorteerd of zal kunnen sorteren, en de ondersteuning deelname aan het regulier onderwijs niet mogelijk maakt.
3. Een leerling is toelaatbaar tot het speciaal onderwijs en het voortgezet speciaal onderwijs aan zeer moeilijk lerende kinderen indien uit een verklaring van een arts blijkt dat er bij de leerling sprake is van het syndroom van Down.

In de wet staan verder nog artikelen over de toelaatbaarheid in geval van samengaan van handicaps en bestaat er de mogelijkheid van beredeneerde afwijking.

Leergebiedoverstijgende kerndoelen	Leergebied specifieke kerndoelen
Zintuiglijke en motorische ontwikkeling	Nederlandse taal
Sociale en emotionele ontwikkeling	Rekenen en wiskunde
Leren leren	Oriëntatie op mens en wereld Gesplitst in 4 onderdelen 1. Mens en samenleving 2. Natuur en techniek 3. Ruimte 4. Tijd
	Kunstzinnige oriëntatie Gesplitst in 3 onderdelen 1. Teken en handvaardigheid 2. Muziek 3. Dramatische vorming
	Bewegingsonderwijs

Hoe wij de leergebieden noemen in het IHP:

Leergebiedoverstijgende kerndoelen	Leergebied specifieke kerndoelen
Sociale en emotionele ontwikkeling 1. Zelfbeeld 2. Sociaal gedrag 3. Spelontwikkeling	Nederlandse Taal en communicatie 1. Totale communicatie en mondelinge taal 2. Lezen 3. Schrijven
Leren leren 1. Aanpak gedrag 2. Werkhouding 3. Omgaan met media en technologische hulpmiddelen	Rekenen 1. rekenhandelingen 2. tijd 3. meten en wegen 4. geld
Zintuiglijke en motorische ontwikkeling	Kunstzinnige oriëntatie 1. Teken en handvaardigheid 2. Muziek 3. Dramatische vorming
	Oriëntatie op mens en wereld - Mens en samenleving 1. Gezond en redzaam gedrag 2. Ik en de ander 3. Verkeer 4. Oriëntatie op de samenleving - Natuur en techniek, - Ruimte - Tijd
	Bewegingsonderwijs

Bijlage III Format pedagogisch-didactisch leerling-overzicht

	Fase 1; waarnemen en signaleren	Fase 2: begrijpen/analyseren Fase 3: plannen en Fase 4: realiseren Wie, wanneer																		
Naam van de leerling Geboortedatum Thuisituatie Medicatie Naam van de groep Namen van de begeleiding																				
<i>Ontwikkelingsperspectief</i> <i>Leerlijn (toets)scores</i> <i>CITO scores</i>	<table border="1"> <thead> <tr> <th>leerling-profiel</th><th>Huidig niveau beheersing</th><th>Streefniveau 8/12 jaar</th></tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Soc. en emo. ontw.</td><td></td><td></td></tr> <tr> <td>Leren leren</td><td></td><td></td></tr> <tr> <td>Technisch lezen</td><td></td><td></td></tr> <tr> <td>Begrijpend lezen</td><td></td><td></td></tr> <tr> <td>Rekenen</td><td></td><td></td></tr> </tbody> </table>	leerling-profiel	Huidig niveau beheersing	Streefniveau 8/12 jaar	Soc. en emo. ontw.			Leren leren			Technisch lezen			Begrijpend lezen			Rekenen			
leerling-profiel	Huidig niveau beheersing	Streefniveau 8/12 jaar																		
Soc. en emo. ontw.																				
Leren leren																				
Technisch lezen																				
Begrijpend lezen																				
Rekenen																				
<i>Intelligentie</i> <i>Logopedische gegevens</i>																				
<i>Positieve en stimulerende factoren</i> Welke aspecten zou je willen benutten?																				
<i>Moeilijke en belemmerende factoren</i> Wat is problematisch? (o.a. diagnose)																				
<i>Hoe leert de leerling het beste?</i> Wat heeft de leerling boven het groepsplan nodig om zich te kunnen ontwikkelen (OPP)																				

Bijlage IV registratiecyclus

Voor het registreren en evalueren van de resultaten van de leerlingen op de leergebiedoverstijgende vakken en de leergebied specifieke vakken hanteren we de onderstaande cyclus.

Periode	Activiteit	Door wie
Laatste studiedag voor de zomervakantie	• Overdracht • Invullen leerlingenoverzicht voor alle leerlingen van de hele (nieuwe) groep • Indeling leerlingen in instructiegroepjes op basis van niveaus op de leerlijnen	• Leerkrachten w.o. mentor en betrokken onderwijsassistenten • Leerkracht (mentor) • Leerkracht (mentor)
Nieuw schooljaar Augustus/ september	• Opstellen groepsplan op basis van gegevens april/mei IHP • Groepsplanbespreking = Evaluatie voortgang van de groep en het functioneren van de (indeling in) instructiegroepjes	• Leerkracht (mentor) • Leerkracht (mentor) en IB-er
September/ Oktober Eerste week na de herfstvakantie 1 oktober	• Opstellen IHP 's • Leerling-bespreking • Groepsregistratie leerlijnen en andere gegevens	• Leerkrachten (mentor) met toezicht van IB-er • Leerkracht, betrokken onderwijsassistent, orthopedagoog en IB-er • Indien nodig bespreking in de CvB • Leerkrachten (mentor)
Oktober	• Oudergesprekken= evaluatie van de vorderingen en vaststellen van nieuwe doelen	• Ouders, mentor, betrokken onderwijsassistent of lid van de CvB
Oktober- mei	• Voortdurende registratie vorderingen van leerlingen	• Leerkrachten
Februari/ april	• Leerling-besprekingen	• Leerkracht, betrokken onderwijsassistent, orthopedagoog en IB-er • Indien nodig bespreking in de CvB
eerste week na de meivakantie 1 mei	• Opstellen IHP • Groepsregistratie leerlijnen en andere gegevens	• Leerkrachten (mentor) met toezicht van IB-er • leerkrachten
Mei/juni	• Oudergesprekken = evaluatie van de vorderingen en vaststellen van nieuwe doelen	• Ouders, mentor, betrokken onderwijsassistent of lid van de CvB
Laatste studiedag voor de zomervakantie	• Overdracht • Invullen leerlingenoverzicht voor de hele (nieuwe) groep • Indeling leerlingen in instructiegroepjes op basis van niveaus op de leerlijnen	• Leerkrachten w.o. mentor en betrokken onderwijsassistent • Leerkracht (mentor) • Leerkracht (mentor)

Bijlage V Lijst met afkortingen

ABA	Applied Behavior Analysis
ASS	Autisme Spectrum Stoornis
CED	Naam van een organisatie voor Educatieve Dienstverlening
Cito	Organisatie op het gebied van toets- en examenontwikkeling
CvB	Commissie voor de Begeleiding
DGM	Denkgestuurde GespreksMethodiek
GIP	Groeps- en Individueel gericht Pedagogisch en didactisch handelen van de leerkracht
HGW	HandelingsGericht Werken
IB	Intern Begeleider
IHP	Individueel HandelingsPlan
IQ	IntelligentieQuotiënt
MW	Maatschappelijk Werk
NT2	Nederlandse Taal voor tweetalige leerlingen
OPP	Ontwikkelingsperspectief
PGB	Persoonsgebonden budget
PrO	Praktijk Onderwijs
SO	Speciaal Onderwijs
STiP	Sociale Training in Praktijk
TEACCH	Treatment and Education of Autistic and related Communication handicapped Children
VSO	Voortgezet Speciaal Onderwijs
ZML	Zeer Moeilijk Lerenden

